

*Саракун Лариса Петрівна,
кандидат філософських наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін,
Національний університет харчових технологій*

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Ускладнення соціальної, економічної, політичної, культурної сфер суспільства створює безліч перспектив, життєвих моделей, стратегій і перетворює питання вибору з цієї різноманітності в проблему. У цьому контексті вибір факторів, що впливають на формування регіональної ідентичності, може розглядатися як подолання суперечності між прагненням зберегти цілісність і різноманітністю в часі та просторі.

У соціально-філософському аналізі регіони ми розглядаємо як соціально-просторові одиниці, яким властива регіональна самобутність та самосвідомість, соціальні потреби та інтереси. Зауважимо, що здебільшого, вони прагнуть виступати в якості суб'єктів економічного та соціально-політичного процесу, що призводить до відповідних змін територіального простору. Таким чином, набуває неабиякої соціально-філософської значущості та актуальності проблема вибору оптимальної моделі територіального розвитку України, спрямованої на формування спільної національної ідентичності, консолідацію соціуму, державне будівництво шляхом міжрегіональної інтеграції з урахуванням інтересів всіх регіонів сучасної України.

Невизначеність геополітичної стратегії, соціально-економічної політики, відмова від патріотичної парадигми призвели до розколу ментальності соціуму. Адже в умовах радикальних змін суспільних процесів регіональна ідентичність може переважати національну, оскільки здатна сильніше проявити себе в соціумі, де ще не завершився процес конституювання національної ідентичності. Слід зауважити, що її формування в регіонах України здійснюється через виділення таких факторів: по-перше, територіальна ідентифікація є досить стійкою; по-друге, регіональні адміністрації, інститути освіти й культури, політичні рухи та партії здійснюють суттєвий психологічний вплив на формування регіональної ідентичності, оскільки є зацікавленими у її існуванні; по-третє, регіональні цінності та інтереси можуть збігатися, або не збігатися з національними, оскільки обумовлюються соціально-економічним, політичним контекстами і визначаються крізь призму світоглядних інтересів різних соціальних груп (професійних, вікових, конфесійних) та історичного вибору: Схід чи Захід.

Таким чином, народ України не утворює єдиної спільноти, що має спільні цінності й символи. Він постає як багаторівнева структура, складові якої взаємопов'язані, але часто вступають між собою у суперечність. При схожих економічних інтересах областей їх соціокультурні та політичні інтереси суттєво відрізняються, адже пов'язані із суспільними, зокрема регіональними факторами, головними з яких, на нашу думку, є історичне тяжіння до Сходу чи Заходу. Як наголошує О. Майборода, «... джерела регіонального протистояння на Заході й Сході трактувалися протилежним чином» [5, с. 121], які останнім часом набувають політичного забарвлення. Мається на увазі, наявність особливостей регіональних суб'єктних соціально-політичних культур по осях – «Схід – Захід», «Північ – Південь» [3, с. 68].

Результати проведених досліджень фіксують помітні розходження між регіонами України з різних питань формування національної ідентичності. До головних з них варто віднести оцінку історичного минулого (політичних діячів різних епох, важливих історичних подій), а також майбутніх перспектив сучасної України (бажаного соціально-економічного устрою, питань статусу мов, векторів зовнішньополітичного розвитку тощо).

Соціологічні опитування останніх років засвідчують, що українському соціуму притаманне зниження рівня самопочуття деяких етнічних груп внаслідок погіршення умов життя та економічної кризи. Територіально-регіональна різниця економічного розвитку України поєднується з нерівномірністю розселення, а також матеріальним забезпеченням деяких регіонів [2, с. 85].

Особливо важливим фактором формування ідентичності є засоби масової інформації, оскільки вони створюють історико-культурний інформаційний простір держави, який є духовно-ідеологічним підґрунтям нації. Інформаційні технології змінюють не тільки світ, а й способи впливу на нього. Чим сильніше стають інформаційно-комунікативні технології, тим більшою стає їх результативність. І оскільки вплив може бути не тільки відкритим, але і прихованим, то у людини залишається все менше можливостей йому протистояти. Весь світ базується на інформації. Сьогодні практично все будується на інформаційних і віртуальних інтервенціях [4]. Комунікативна складова зміни соціосистем ґрунтується на нових смислах, здатних «руйнувати» свідомість, породжуючи іншу реальність. Під їх впливом руйнуються найсильніші соціосистеми. Кожна революція стає успішною тільки тому, що несе нові смисли. Так, коли сьогодні використовувалися поняття «фашисти», «каратели» і «хунта» для опису ситуації в Україні, то це не просто значення, це були смисли. Вони описували цілком конкретну

ситуацію, коли фашистам як чужим протистоять герої як свої. Останні повинні знищувати фашистів, щоб врятувати «своїх». Тобто вживання цих слів програмує відповідну поведінку. Сенси можуть будувати і руйнувати країни, розколювати національну ідентичність.

Україна як суспільство дуже поляризована. Одні бачать майбутнє у минулому, інші – в чомусь новому. Одні дивляться на Захід, інші – на Схід. Поляризація виводить на вулиці радикалів, які хочуть негайно досягнути своїх цілей. Вони використовують для цього всі види просторів: фізичний, інформаційний і віртуальний.

Інформаційний простір є основним полем битви. Цікавою особливістю означеного простору в період Криму та Донбасу є його швидкий розвиток, високий рівень динаміки, що потягнув за собою великий об'єм суперечливих одна одній версій. Різні етапи, різні часові періоди мали свій набір слів-символів [4, с. 763].

На думку сучасного дослідника Г. Почепцова, передкримський період з точки зору російських інформаційних потреб мав виправдати анексію Криму, тому був використаний набір символів, що переносили в епоху війни. «Фашисти», «неонацисти», «бандеровці» – були з однієї сторони, визволителі – з іншої. Останнє значення не використовувалося, але малося на увазі. Тим більш під «зеленими чоловічками» можна було розуміти, що завгодно. Як зазначає автор, період Донбасу вимагав розвернути символізацію «народного повстання». Тому ті, хто був проти, почали називатися «карателями». Україна стала позначати своїх противників «терористами», «сепаратистами», Росія своїх прихильників «ополченцями», що також асоціюється з вітчизняною війною.

Інформаційний простір такої гібридної війни, коли неадекватно поєднується фізичний, інформаційний і віртуальний простори, виконує нові функції. Г. Почепцов називає деякі з них, що характерні для конфлікту Росії з Україною: 1) потрібно з нічого створити образ ворога; 2) потрібно з нічого створити образ справедливого воїна, який бореться з ворогами; 3) потрібно з нічого створити населення, яке потрібно захистити від ворога [4, с. 764]. Все вищесказане демонструє, що інформаційні технології дозволяють вибудовувати нові ієрархії друзів і ворогів та сприяють розколу національної ідентичності та формуванню регіональної ідентичності. Тому суспільство й держава мають постійно дбати про нейтралізацію регресивних тенденцій в інформаційно-аксіологічному полі й мобілізувати ресурсний потенціал ЗМІ для формування такої ціннісної системи, яка змогла б забезпечити духовну єдність суспільства. Як зауважив міністр культури, молоді та спорту України В. Бородянський: «грань між свободою слова і маніпуляцією тонка, а держава повинна знайти баланс між свободою слова і захистом

від маніпуляцій» [1]. За словами міністра, в зв'язку з цим він має намір ініціювати реєстрацію законопроекту, що передбачає відповідальність за маніпуляції громадською думкою та суспільною свідомістю.

Підсумовуючи зазначимо, що регулюючи функціонування найважливіших систем суспільства, держава виступає важливою передумовою розвитку соціокультурної сфери. Вона покликана інтегрувати, забезпечувати задоволення культурних інтересів населення, а отже сприяти консолідації регіонів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бородянський має намір ініціювати введення кримінальної відповідальності для журналістів // Українські новини. – URL: <https://ukranews.com/ua/news/664202-kryminalnu-vidpovidalnist-dlya-zhurnalistiv-maye-namir-initsiyuvaty-borodyanskyj>.

2. Кривицька О. Дезінтегративна складова етнічної маркеризації України / О. Кривицька // Політичний менеджмент. – 2010. – № 2 (41). – С. 80–97.

3. Погоріла Н. Б. Регіональні поділи в Україні на прикладі політичної культури // Політична культура: теорія, проблеми, перспективи. – К., 2004. – С. 63–81.

4. Почепцов, Г. Г. Пропаганда 2.0. – Харків: Фолио, 2018. – 796 с.

5. Регіональна політика України: формування соціогуманітарних пріоритетів розвитку / Український незалежний центр політичних досліджень: За заг. ред. Ю. Тищенко. – К.: УНЦПД, 2006. – 332 с.

6. Саракун Л.П. Культурна політика сучасної України / Л.П. Саракун. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. – 208 с.

*Семко Вадим Леонідович кандидат політичних наук, доцент,
Басва Юлія Євгенівна, кандидат політичних наук,
кафедра політичних наук і права КНУБА*

ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «РЕГІОН» У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ: АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ

Поняття «регіон» є однією з ключових категорій у сучасному міждисциплінарному науковому дискурсі. Сьогодні регіони дедалі більше стають самостійними цілісними суб'єктами економічних відносин, випереджаючи у цьому відношенні окремі підприємства і, навіть держави.

Регіон як об'єкт міждисциплінарного дослідження, з одного боку, є системою, яка складається з компонентів та зв'язків різноманітного характеру. З іншого боку, регіон є самостійним цілісним об'єктом,